

Tracey Burke

Cyfarwyddwr Cyffredinol / Director General
Y Grŵp Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus
Education and Public Services Group

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Nick Ramsay AC
Cadeirydd
Y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

31 Ionawr 2020

Annwyl Mr Ramsay

Llywodraethu a Rheolaeth Ariannol mewn Cyngorau Cymuned a Thref

Diolch i chi am eich llythyr dyddiedig 17 Rhagfyr yn dilyn fy ymddangosiad gerbron y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus ar 25 Tachwedd i drafod Cyngorau Cymuned a Thref. Fe wnaethoch ddarparu copi o'ch llythyr i Gadeirydd y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau gan fod y Pwyllgor yn craffu ar Fil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru). Am yr un rheswm, ac er mwyn cynnig cyflawnder, rwy'n anfon copi o'r ymateb hwn at Gadeirydd y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau.

Yn sgil eich cais am grynodedd lefel-uchel o statws pob un o'r meysydd gweithredu ar gyfer cyngorau cymuned, rwy'n amgáu'r crynodedd hwnnw yn Atodiad A. Rydym yn parhau i fod yn ymrwymedig i fwrw ymlaen â'r camau gweithredu hyn yn ystod y tymor Cynulliad hwn, gan gydweithio'n agos â'r sector ac â rhanddeiliaid allweddol megis Swyddfa Archwilio Cymru.

Diolch i chi am dynnu sylw at y ffaith bod y Pwyllgor yn dymuno pwysleisio y dylai'r Llywodraeth roi rhagor o ystyriaeth i sut y mae arferion da yn cael eu rhannu. Gallaf eich hysbysu ein bod yn cynllunio gweithgarwch yn y maes hwn, gan gynnwys canllawiau arfaethedig ar ymgysylltu digidol a chymorth ariannol; diweddariadau i'r canllaw Cyngorydd Da a gwaith gydag Un Llais Cymru a'r Gymdeithas Clercod Cyngorau Lleol i gefnogi rhannu arferion da o dan arweiniad y sector. Byddwn yn parhau i gydweithio â'r partneriaid hyn fel rhan o'r paratodau ar gyfer y darpariaethau perthnasol yn y Bil. Rydym yn rhagweld y bydd y Bil, a'r meini prawf cymhwysedd ar gyfer y Pwerau Cymhwysedd Cyffredinol yn arbennig, yn ysgogiad i gyngorau fanteisio ar y gefnogaeth hon. Byddwn yn atgoffa cyngorau ein bod yn

BUDDSODDWR | **INVESTORS**
MEWN POBL | **IN PEOPLE**

Parc Cathays • Cathays Park
Caerdydd • Cardiff
CF10 3NQ

Ffôn • Tel 0300 0258047
tracey.burke@llyw.cymru
Gwefan • website:
www.llyw.cymru

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding

croesawu creadigrwydd, ond bod rhaid iddynt weithredu o fewn eu fframwaith cyfreithiol.

Roedd eich llythyr hefyd yn tynnu sylw at gydymffurfio â gofynion statudol a'r her o sicrhau bod y gofyniad newydd yn y Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau i adrodd yn flynyddol yn cyflawni'r nod sy'n cael ei fwriadu. Yn gyffredinol, mae Cynghorau Cymuned a Thref yn bodloni eu dyletswyddau statudol eang, ond fel yr oedd adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru a'r sesiwn dystiolaeth ym mis Tachwedd yn ei ddangos, mae nifer fawr o gynghorau yn methu â bodloni'r terfynau amser statudol, ac mae hyn yn peri rhwystredigaeth. Rydym yn derbyn, felly, y gallai'r ddyletswydd i lunio adroddiad blynyddol beri her i rai cynghorau, ond byddwn yn defnyddio'r canllawiau i egluro y dylai'r adroddiad blynyddol fod yn gymesur â graddfa ac amrediad gwaith y cyngor. Byddwn yn ymgysylltu â rhanddeiliaid yn y sector cynghorau a chyda chydweithwyr yn Swyddfa Archwilio Cymru er mwyn paratoi canllawiau a fydd yn helpu i ddisgrifio sut y gallai hyn edrych.

Fe wnaethoch ofyn hefyd am ddiweddariad ar y niferoedd sydd wedi manteisio ar y gwahanol gynlluniau hyfforddi y mae Llywodraeth Cymru wedi eu cefnogi, gan gynnwys y cynlluniau bwrsariaeth. Ceir manylion am niferoedd y clerod a'r cynghorwyr sydd wedi manteisio ar fwrsariaeth, ar sail trosiant wedi ei gyllidebu'r cynghorau, yn Atodiad B.

Rwy'n gobeithio y bydd yr wybodaeth uchod a'r manylion sydd yn y ddau Atodiad yn rhoi gwybodaeth ychwanegol ddigonol i'ch Pwyllgor. Mae croeso i chi gysylltu â mi os hoffech gael rhagor o fanylion neu eglurhad pellach.

Yn olaf, hoffwn fanteisio ar y cyfle hwn i ddiolch i'r Pwyllgor am roi o'i amser ac am ddangos diddordeb yn y maes hwn.

Yn gywir

Tracey Burke

Crynodeb lefel uchel o statws pob un o'r meysydd gweithredu ar gyfer cynghorau cymuned

Amserlen: ar gyfer eitemau a ddynodwyd yn rhai "i'w hystyried ymhellach", ein hymrwymiad yw bwrw ymlaen i'w hystyried yn ystod Tymor y Cynulliad hwn, oni bai y nodir yn wahanol mewn achosion unigol

THEMA: Egluro rôl y sector	
Cam gweithredu	Diweddariad
• Ymgymryd ag ymgyrch i: - o gadarnhau rôl bwysig y sector; - o codi ymwybyddiaeth o waith cynghorau cymuned (gan gynnwys ardaloedd lle nad oes cynghorau cymuned);	Ar y gweill. Nifer o gamau wedi'u cymryd eisoes i gyfathrebu'n fwy â'r sector. Mae gwaith wedi'i gynllunio ar gyfer mwy o gyfathrebu cyhoeddus cyn yr etholiadau cyngor cymuned nesaf.
• Annog cynghorau cymuned i feddwl am yr hyn sy'n ofynnol yn lleol, o ran y mathau o wasanaethau y gallent eu darparu.	Ar y gweill. Mae'r camau a gwblhawyd eisoes yn cynnwys ymgysylltu Gweinidogol, cyhoeddi canllawiau diwygiedig ym mis Hydref 2019 ar drosglwyddo asedau cymunedol, a thrwy gyflwyno Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru).
• Codi ymwybyddiaeth o fanteision sefydlu cynghorau cymuned a thref newydd.	Ar y gweill. Mae'r flaenoriaeth hyd yma wedi bod ar gynyddu capasiti a hyder o fewn y sector. Bydd gweithgarwch i godi ymwybyddiaeth o sefydlu cynghorau newydd yn cynyddu wrth i'r etholiadau llywodraeth leol nesaf agosáu.

• Ar y cyd â chodi ymwybyddiaeth ynghylch manteision sefydlu cynghorau cymuned newydd, archwilio modelau eraill a allai ddarparu ffocws i gymunedau mewn ardaloedd trefol.	I'w ystyried ymhellach. Angen ystyriaeth bellach i archwilio modelau eraill ar gyfer cymunedau perthnasol mewn ardaloedd trefol. Bwriedir defnyddio'r dulliau cyfathrebu y cyfeiriwyd atynt yn barod i rannu'r modelau hyn.
• Ystyried ymhellach pa mor ddefnyddiol yw pennu 'gwasanaethau'n seiliedig ar le', yr awydd am newid a'r cyflymder y gellid ei gynnal.	I'w ystyried ymhellach. Ni fynegwyd barn bendant o fewn y naill haen na'r llall o lywodraeth leol am y ffordd ymlaen.
• Ystyried ymgynghori ar rinweddau cadw cynghorwyr 'deuol'. (Argymhellodd y Panel Annibynnol na ddylid cael aelodau deuol, waeth pa fathau o gynghorau ydynt.)	I'w ystyried ymhellach ac ymgysylltu yn ei gylch. Dim safbwyntiau clir ar draws haenau llywodraeth leol. Bydd hefyd angen ystyried yr effaith ar lefel y cyfranogiad.
THEMA: Cynyddu democratiaeth a chyfranogiad	
Cam gweithredu	Diweddariad
• Defnyddio'r pwerau presennol i sicrhau bod Arolygiadau Cymunedol yn cael eu cynnal yn rheolaidd.	Ar y gweill. Gofyn am sefyllfa gyfredol pob Prif Gyngor yn 2019-20.
• Sefydlu gwell dealltwriaeth o'r defnydd o gyfryngau cymdeithasol gan gynghorau cymuned a thref i ymgysylltu â'u cymunedau; a hwyluso rhannu arferion da.	Ar y gweill. Wrthi'n dadansoddi'r ymatebion i'r arolwg digidol. Bydd hyn yn llywio canllawiau a fydd yn cael eu cyhoeddi cyn diwedd mis Mehefin 2020.

• Cynnal ymgyrch i annog mwy o bobl i sefyll mewn etholiadau.	Ar y gweill. Cwblhawyd cam 1 o'r rhaglen Amrywiaeth mewn Democratiaeth. Cam 2 ar y gweill
• Ystyried a oes angen adolygiad cynhwysfawr o ffiniau cynghorau cymuned, ac efallai gynnal ymgyngoriad ar hynny, gan gydnabod y byddai angen cyfrwng deddfwriaethol gwahanol ar gyfer unrhyw gamau gweithredu yn y dyfodol.	I'w ystyried ymhellach. Dim ond os na fydd adolygiadau Prif Gyngor unigol yn cael eu gweithredu'n rheolaidd y disgwyliwn i hyn gael ei wneud.
• Ystyried a ddylid sicrhau bod etholiadau'n cael eu cynnal, boed cystadleuaeth am y seddi ai peidio – gan gydbwyso'r angen i ysgogi'r broses ddemocrataidd ar un llaw â'r gost ar y llaw arall.	I'w ystyried ymhellach. Mae'r flaenoriaeth hyd yma wedi bod ar gynyddu cyfranogiad yn etholiadau 2022.
• Archwilio hyn y gellir ei wneud i hybu amrywiaeth ymhlith cynghorwyr.	I'w ystyried ymhellach. Rhan o'r ystyriaeth ar gyfer Cam 2 presennol y rhaglen Amrywiaeth mewn Democratiaeth.
• Caniatáu i'r oedran pleidleisio isaf o 16 oed ymsefydlu (os aiff yn ei flaen) cyn ystyried a ddylid gostwng yr oedran isaf i sefyll fel ymgeisydd cyngor cymuned i 16 oed.	I'w ystyried ymhellach. Yn unol â'r cam gweithredu, byddwn yn adolygu effaith gostwng yr oedran pleidleisio ar gyfer etholiadau Cynulliad Cenedlaethol Cymru cyn ystyried cymryd camau pellach.
• Ystyried sut yr effeithiwyd ar ymgysylltiad lleol a chyfranogiad y cyhoedd yn Lloegr ar ôl cyflwyno'r ddyletswydd ar gynghorau plwyf i gynnal o leiaf un cyfarfod cyhoeddus y flwyddyn.	I'w ystyried ymhellach.

	Byddwn yn adolygu effaith cyfarfodydd cyhoeddus blynyddol ar gyfranogiad y cyhoedd yn Lloegr ynghyd ag effaith y gofynion adrodd blynyddol yn y Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru).
THEMA: Meithrin capasiti	
Camau gweithredu	Diweddariad
Darparu mynediad i'r pŵer cymhwysedd cyffredinol i gynghorau cymuned cymwys (drwy'r Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau).	Cwblhawyd Mae'r darpariaethau ar gyfer pŵer cymhwysedd cyffredinol wedi'u cynnwys yn Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau.
Galw ar gynghorau cymuned i baratoi ar gyfer cyflwyno'r pŵer cymhwysedd cyffredinol drwy weithio tuag at fodloni'r tri maen prawf cymhwysedd.	Ar y gweill. Mae hyn yn gysylltiedig â pharatoadau ar gyfer cyflwyno pŵer cymhwysedd cyffredinol yn y Bil uchod.
Cefnogi'r gwaith o sefydlu trefniadau darparu ar y cyd.	Ar y gweill. Mae grant ar y gweill, a sefydlwyd yn 2017-18, i annog trefniadau cydweithio. Byddwn yn parhau i'w adolygu.
Darparu canllawiau, a rhannu arferion da, ar wahanol fodelau cyflawni.	Ar y gweill. Gwaith yn mynd rhagddo i gasglu tystiolaeth o arfer da. Bydd angen rhagor o ymchwil ar fodelau cyflenwi cyn bwrw ymlaen.
Codi ymwybyddiaeth o ffynonellau cyllid presennol.	Ar y gweill. Disgwylir i ganllawiau ar ffynonellau cyllid gael eu cyhoeddi yn ystod y flwyddyn ariannol hon.

• Archwilio sut y gellid annog cynghorau cymuned i ystyried symud tuag at ddarparu gwasanaethau neu ehangu ar hynny.	Ar y gweill. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ac Un Llais Cymru yn arwain y gwaith hwn fel rhan o'u grŵp gorchwyl a gorffen ar faterion allweddol ar y cyd.
• Ystyried ehangu mynediad i ffynonellau cyllid newydd ar gyfer cynghorau cymuned a thref, er enghraifft, cymhwyster ar gyfer grantiau a'r pŵer i fasnachu (drwy'r pŵer cymhwysedd cyffredinol).	Ar y gweill. Rydym wedi cwblhau gwaith i nodi ffynonellau cyllid sydd ar gael i gynghorau cymuned a thref. Caiff hyn ei adlewyrchu yn y canllawiau ar ffynonellau ariannu sydd i'w cyhoeddi yn y flwyddyn ariannol hon.
• Hwyluso sgwrs o fewn llywodraeth leol ynghylch sut y caiff gwasanaethau eu hariannu a'u cynnal.	Ar y gweill. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ac Un Llais Cymru yn arwain y gwaith hwn fel rhan o'u grŵp gorchwyl a gorffen ar faterion allweddol ar y cyd.
• Archwilio'r posibilrwydd o rannu swyddogaethau cefn swyddfa.	I'w ystyried ymhellach. Mae hwn yn ddatblygiad mwy hirdymor sy'n debygol o gael ei archwilio gan gynghorau wrth iddynt gryfhau eu capasiti a'u gallu ac ystyried ymgymryd â mwy.
THEMA: Meithrin gallu	
Cam gweithredu	Diweddariad
• Nodi hyfforddiant craidd ar gyfer cynghorwyr ac ystyried ymarferoldeb cyflwyno pecyn hyfforddiant craidd.	Ar y gweill. Rydym yn gweithio gyda'r cyrff sector, Un Llais Cymru a Chymdeithas Clercod Cynghorau Lleol, trwy'r Grŵp Cynghori Cenedlaethol ar Hyfforddiant (NTAG) i arolygu anghenion hyfforddi presennol a rhai'r dyfodol.

• Parhau i ddarparu cynllun bwrsariaeth i gynghorwyr a chlercod ymgymryd â hyfforddiant.	Ar y gweill. Bydd y cynllun presennol yn parhau'n destun adolygiad gennym.
• Annog cynnydd yn nifer y clercod cymwysedig – fel amod ar gyfer arfer y pŵer cymhwysedd cyffredinol, a thrwy gymorth i ymgymryd â hyfforddiant.	Ar y gweill. Cynllun bwrsariaeth ar gael i gynorthwyo clercod i ymgymryd â'r Dystysgrif mewn Gweinyddiaeth Cynghorau Lleol (CiLCA). Bydd y cynllun yn parhau'n destun adolygiad gennym.
• Archwilio'r broses o sefydlu "rhwydwaith" o glercod cynghorau cymuned yng Nghymru.	I'w ystyried ymhellach. Mae'r Gymdeithas Clercod Cynghorau Lleol yn ymgymryd â'r rôl hon i ryw raddau eisoes. Byddwn yn gweithio gyda nhw i ystyried a ellid cryfhau hyn a sut y gellid gwneud hynny.
• Ystyried pa mor ddymunol, a pha mor bosibl, yw symud tuag at benodi clercod o restr genedlaethol (gan gynnwys goblygiadau o ran y gweithlu).	I'w ystyried ymhellach. Mae hwn yn faes cymhleth a allai fod yn ddadleuol. Ar hyn o bryd rydym yn rhoi blaenoriaeth i gynyddu nifer y clercod sy'n meddu ar gymwysterau priodol.
• Ystyried opsiynau ar gyfer darparu cyngor a chymorth arbenigol i'r sector, yng nghyd-destun y gwaith ehangach i gefnogi gwelliant mewn llywodraeth leol.	I'w ystyried ymhellach. Rydym yn ystyried sut y gallwn wneud mwy i gefnogi'r sector i ddatblygu dull o wella a arweinir gan y sector, a fydd yn seiliedig ar y dull gweithredu yn y dyfodol ar gyfer archwiliadau cynghorau cymuned a thref gan Swyddfa Archwilio Cymru.
• Ystyried a ddylid gwneud hyfforddiant craidd ar gyfer cynghorwyr yn orfodol, a sut.	I'w ystyried ymhellach.

	Ar hyn o bryd, rydym yn ymchwilio i ddichonoldeb hyfforddiant craidd gorfodol a'r seilwaith sydd ei angen i ddarparu'n hyblyg a monitro'n hawdd, er mwyn llywio penderfyniadau ar hyfforddiant gorfodol yn y dyfodol.
• Ystyried gyda'r Swyddfa Archwilio pa gymorth pellach y gellid ei ddarparu i gynghorau cymuned llai i'w helpu i gyflawni gofynion archwilio.	I'w ystyried ymhellach. Byddai angen datblygu hyn ar y cyd rhwng Gweinidogion Cymru ac Archwilydd Cyffredinol Cymru yn dilyn ymgynghoriad Swyddfa Archwilio Cymru ar gynigion ar gyfer cyfundrefn archwilio newydd yn gynnar yn 2020.
THEMA: Gwella perthnasoedd	
Cam gweithredu	Diweddariad
• Hwyluso gwaith i gryfhau'r cysylltiadau allweddol rhwng cynghorau cymuned a phrif gynghorau.	Ar y gweill. Mae gwaith ar y gweill drwy grŵp gorchwyl a gorffen Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru a Un Llais Cymru. Rydym yn disgwyl canlyniad y gwaith hwn yn 2020-21.
• Ychwanegu cynrychiolydd o gynghorau cymuned a thref yn yr ardal at y rhestr o 'gyfranogwyr gwahoddedig' sy'n ofynnol ar fyrddau gwasanaethau cyhoeddus.	Ar y gweill. Mae angen gwaith pellach gyda Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus a chynghorau cymuned i nodi dull addas ar gyfer dynodi cynrychiolydd (a sicrhau ei fod wedyn yn gallu gweithredu fel cynrychiolydd ystyrion i'r sector).
• Archwilio beth arall y gellir ei wneud i hwyluso'r broses o feithrin perthynas rhwng y ddwy haen o lywodraeth leol ac ystyried a oes angen gwneud strwythurau'n orfodol.	Ar y gweill. Grŵp gorchwyl a gorffen Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ac Un Llais Cymru sy'n arwain ar y cam gweithredu hwn.

• Ystyried cymorth i'r berthynas rhwng cynghorwyr a gweithwyr cyflogedig, pan fydd pethau'n mynd o chwith.	Ar y gweill. Mae Llywodraeth Cymru wedi hwyluso gwaith rhwng Swyddfa'r Ombwdsmon a chyrrff cynrychioliadol y sector i ddatblygu canllaw ar gyfer cynghorau cymuned a thref mewn perthynas â chwynion gan swyddogion ynghylch bwlio ac aflonyddu gan gynghorwyr unigol. Mae canllaw drafft yn cael ei ddatblygu ac rydym yn aros i hwn gael ei rannu gyda ni.
• Ystyried sut y gallai'r Cod Ymddygiad a'r gweithdrefnau cwyno gael eu cryfhau i fynd i'r afael ag ymddygiad gwael gan gynghorwyr.	Ar y gweill. Mae canllawiau ar gael gan yr Ombwdsmon i helpu cynghorwyr i ddeall eu dyletswyddau o dan y '<i>Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau Cynghorau Cymuned: Canllawiau</i>'. Bydd y canllaw sy'n cael ei ddatblygu, fel y nodwyd yn y cam gweithredu blaenorol, yn darparu eglurder pellach o ran y gofynion tystiolaeth i gefnogi gweithdrefnau ymddygiad a chwynion.

THEMA: Gwella atebolrwydd	
Cam gweithredu	Diweddariad
• Ei gwneud yn ofynnol i gynghorau cymuned a thref gyhoeddi adroddiad blynyddol.	Wedi'i gwblhau. Mae'r Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) drafft yn cynnwys darpariaeth i'w gwneud yn ofynnol i gynghorau cymuned a thref gyhoeddi adroddiad blynyddol. Bydd canllawiau statudol cysylltiedig yn cael eu datblygu yn ystod 2020-21.

• Parhau i annog cyngorau cymuned i ddilyn cylch o "ymgysylltu, cynllunio, cynnal ac adrodd".	Ar y gweill. Bydd y canllawiau ar gyfer adroddiadau blynyddol yn gwneud hyn. Bydd Canllaw'r Cyngorydd Da yn cael ei ddiweddarau i adlewyrchu'r newidiadau deddfwriaethol.
• Archwilio sut y defnyddir mecanweithiau digidol i ymgysylltu, cwrdd a rhannu gwybodaeth, a sut y gellid eu defnyddio'n helaethach gan y sector.	Ar y gweill. Bydd canllaw arfer da ar ddulliau digidol o ymgysylltu yn cael ei gyhoeddi cyn diwedd mis Mehefin 2020.
• Ystyried yr achos dros ddeddfu i estyn yr 'egwyddor datblygu cynaliadwy' i gynghorau cymuned a thref.	I'w ystyried ymhellach. Rydym yn bwriadu i'r egwyddor datblygu cynaliadwy gael ei hadlewyrchu yn y canllawiau statudol ar gyfer cyflwyno adroddiadau blynyddol, y bydd ymgynghoriad yn cael eu cynnal arnynt.
• Ystyried y ddadl dros ddatblygu safonau ac egwyddorion ar gyfer ymgysylltu â'r gymuned.	I'w ystyried ymhellach. Mae hwn yn faes sy'n briodol i'w ddatblygu gyda'r sector wrth i ni ddatblygu canllawiau ar adrodd yn flynyddol.
• Rhoi prawf ar yr argymhelliad na ddylai cynghorwyr gael eu cyfethol am fwy nag un tymor yn olynol.	I'w ystyried ymhellach. Rydym yn ymwybodol o faterion capasiti mewn rhai cynghorau a hoffem gynyddu'r nifer sy'n cymryd rhan mewn etholiadau democrataidd yn gyntaf.
• Ystyried a ddylid deddfu ar gyfer cymorth a threfniadau ymyrryd priodol.	I'w ystyried ymhellach.

	Mae cefnogaeth weinidogol i archwilio sut y gallai cyfundrefn perfformiad a llywodraethu ffurfiol weithredu, a bydd hyn yn dechrau cael ei archwilio gyda'r sector yn 2020-21.
• Ystyried cyhoeddi gwybodaeth am gynlluniau cynghorau cymuned am y flwyddyn gyda'r hysbysiadau praesept.	Ar y gweill. Yn y canllawiau statudol ar adroddiadau blynyddol, byddwn yn gofyn i gynghorau nodi eu cynlluniau ar gyfer y flwyddyn, gan gynnwys lefel y praesept, yn yr adroddiad blynyddol.

Y niferoedd sydd wedi manteisio ar gynlluniau hyfforddi y mae Llywodraeth Cymru wedi'u cefnogi

Rydym yn darparu cynllun bwrsariaeth i glercod er mwyn annog clercod i ennill cymhwyster CiLCA, ac rydym yn eu hannog i fanteisio ar hyfforddiant arall, mwy cyffredinol. Mewn blynyddoedd blaenorol, mae'r cyllid a oedd ar gael ar gyfer bwrsariaethau wedi bod yn llawer mwy na'r galw amdanynt. Er enghraifft, yn 2018-19 dim ond tri chlerc a defnyddiodd y fwrsariaeth er mwyn cael cofrestriad CiLCA; ac yn 2017-18 ni chafodd unrhyw fwrsariaethau cofrestriad CiLCA eu hawlio. Yn y ddwy flynedd hyn, roedd cyllideb o £3,000 ar gael i ddarparu dros 12 o fwrsariaethau ar gyfer cofrestru am hyfforddiant CiLCA, sy'n werth £1,500 o fewn y cynllun bwrsariaeth cyffredinol ar gyfer clercod, sef £3,000 y flwyddyn. Roedd gweddill y fwrsariaeth ar gyfer hyfforddiant cyffredinol, gyda bwrsariaeth o hyd at £100 i bob sesiwn.

Eleni, o ran cofrestru ar gyfer CiLCA cynyddwyd gwerth y fwrsariaeth i dalu am y gost lawn o gofrestru (£350) a chynyddwyd y gyllideb ar gyfer hyn i £4,000. Am y tro cyntaf, mae'r cyllid wedi'i ymrwymo'n llawn gydag 14 o fwrsariaethau CiLCA yn cael eu hawlio; 6 gan gynghorau â throsiant wedi'i gyllidebu o £40,000 neu lai, ac 8 gan gynghorau â throsiant wedi'i gyllidebu o rhwng £40,001 a £100,000. Yn sgil hynny, fe wnaethom gadarnhau ym mis Rhagfyr y byddai cynnydd o £15,000 yn y cyllid sydd ar gael i gefnogi'r cynllun hwn.

O ran cynghorwyr, mae'r bwrsariaethau ar gael ar gyfer pob cyngor sy'n bodloni'r maen prawf o incwm wedi'i gyllidebu o £40k neu lai, p'un a ydynt yn aelodau o Un Llais Cymru ai peidio. Ac eithrio yn 2017-18 (pan gynhaliwyd etholiad), nid yw'r grant bwrsariaeth sydd ar gael erioed wedi'i ddefnyddio'n llawn. Yn 2017-18 cynyddwyd y gyllideb wreiddiol o £1,500 i £3,000 yn ystod y flwyddyn i gwrdd â'r galw cynyddol, a hawliwyd £2,265. Ar ôl hynny, mae'r gyllideb flynyddol wedi cynyddu; £3,000 ar gyfer 2018-19 (gyda £1,240 yn cael ei hawlio) a £4,000 yn 2019-20 (gyda £590 wedi'i hawlio hyd at ddiwedd Hydref 2019).

Caiff yr hyfforddiant ei ddarparu gan Un Llais Cymru yn bennaf, ond nid ydynt yn cadw cofnodion manwl o drosiant wedi'i gyllidebu'r cynghorau sy'n dilyn yr hyfforddiant, ar wahân i gofnodi a yw o dan y trothwy o £40k er mwyn bod yn gymwys i gael bwrsariaeth. Nid ydym yn gallu rhoi manylion, felly, am hyfforddiant ar gyfer cynghorau sydd â throsiant wedi'i gyllidebu o £40k i £100k (ac ni fyddent yn gymwys i gael cymorth bwrsariaethau o dan y meini prawf presennol). Mae'r tabl sy'n amgaeedig, fodd bynnag, yn nodi'r niferoedd cyffredinol a fanteisiodd ar yr hyfforddiant a gynigiwyd gan Un Llais Cymru a faint o blith y rhain a ddefnyddiodd y fwrsariaeth.

<i>Nifer</i>	2017-18	2018-19	2019-20 (tan Hyd 2019)
Cyfanswm Cynghorwyr sy'n aelodau a chynghorwyr nad ydynt yn aelodau sydd wedi derbyn hyfforddiant	1,853	1,458	345
O'r rheiny, Cynghorwyr y dyfarnwyd bwsariaeth iddynt	113	59	20

Mae Un Llais Cymru yn darparu modiwlau e-hyfforddiant ac mae'r rhain wedi bod ar gael i bob cynghorydd, yn rhad ac am ddim, ers mis Mehefin 2019. Mae eu Grŵp Cynghori Cenedlaethol ar Hyfforddiant yn gyfrifol am sicrhau bod yr hyfforddiant ar-lein yn bodloni gofynion cynghorwyr. Yn anffodus, nid yw Un Llais Cymru yn gallu olrhain faint o bobl sy'n manteisio ar yr hyfforddiant hwn oherwydd ni all eu gwefan gyflawni hyn, felly nid ydym yn gallu darparu'r wybodaeth hon.